

מנייריזם

קאטרין לאקאז-פול (ECF)

המנייריזם התפתח בין הרנסנס לבין הברוק שבין 1530-1630. המונח הזה הומצא על ידי ואסארי ב-1550 ומקורו בביטוי האיטלקי *Bella maniera*, ה-"מניירה" היפה. המונח "מניירה" מפנה למונח "יד", זאת על מנת לציין שמה שחשוב הוא ידו של הצייר. האמן יוצר, איננו מעתיק את הטבע אלא מחולל בו תמורות. המילה "מניירה" מציינת גם דבר מה שלא טבעי, שאותו צריך לבנות על מנת שיהיה יפה. מה שחשוב בהקשר זה הוא ה-"דעת-עשות" (*savoir faire*). מדובר בסגנון מסוים של חיקוי ושל ציטוט. אך על מנת להיווצר, על סגנון זה הייה להשתחרר מהנורמות ולחולל הפתעה ותדהמה. זוהי סימבוליות מורכבת שנוגעת לתחומים מגוונים כמו האלכימיה, אומנות הסמלים, שפת הפרחים. להעדפה המודגשת לארזותיות המחוללת אסטטיקה מתלווים סילוף ופיתול הצורה, שינוי בפרופורציות הגוף או בחלקיו, הארכת הצורות. האפיונים המזוירים של הסגנון המנייריסטי הנם החיפוש אחרי תנועתיות, ההעדפה של סכמות מפותלות, דימויים מעגליים וניגודים בעלי טון חמוץ ובוטה.

בסמינר "האובייקט של הפסיכואנליזה" לאקאן מציין בנוגע ל - "פשר החלום", שפרויד זועם כי עזב את סגנון הדיווחים המדעיים לטובת ה - *Umschreibung*, המנייריזם. הוא מוסיף ואומר שפרצות המנייריזם במקרים הסטוריים "מתאימים תמיד לעיבודים מחדשים של הסוגיה של הוויית האמת"¹.

הבמולה והילד של פרמיג'יאנו מעוררת עניין-התענגות מסוים בשל הארכה מוגזמת של צווארה ובשל חיטובי גופה.

"ההתרחבות האנאמורפית הזו בעלת קונטציות פאליות", מציין ז'א. מילר². אך המנייריזם משתמש גם בחידה, בהיעדרות, בהחלפה, בהתקה, בעיבוי³, וכמו כן גם באובדן בהירות וקוהרנטיות הדימוי. נוכחים בסגנון זה בריבוי הרכיבים והמישורים. הדיוקנים של ארבע העונות שב- הספר של ארכימבולדו, מדגימים- את ה-"דעת-עשות" של המנייריזם באמצעות ה-"הפיוגם החכם שבכליו"⁴ או באמצעות הרכב הפירות התמונות האלו מראות באיזה אופן הדימוי "נכפה" ומייצג בו זמנית את "החומר ואת האשליה". "החיבור, השילוב, הצברה, ערמת החפצים", כל אלו מקורם בכינון הדימוי האנשי והם מגלים בתנועה אחת את "הפונקציה" של המסכה ושל "הבעייתיות" שלה. "מניירה" זו לייצוג חוקרת את הריק, כאן ריק ה-"פרסונה", על פי המונח של לאקאן.

בסמינר על ההעברה לאקאן נשען באופן מדויק מאד על המנייריסטים על מנת לבדוק את סוגיית הפלוס, את קשריו עם החסר ועם הסירוס. הוא משתף אותנו בתגלית ומזמין אותנו להתבונן במקום "שעליו לא מתבוננים אף פעם"⁵. תוך ביקור בגלריה בורגמה הוא גילה, כאשר

¹ לאקאן, ז', הסמינר, ספר XIII, "האובייקט של הפסיכואנליזה", שיעור מה- 20 אפריל 1960. טרם יצא לאור. זהו אחד משני הערכים של הסובייקט המתחלקים בין אמת לבין מדע.

² מילר ז'א...מן החדשו מבוא לסמינר V של לאקאן. פריז, ECF לקט, Rue Huysmans, 2000, עמ' 15.

³ לאקאן ז'. הסמינר, ספר V, "תצורות הלא מדע", פריז, Seuil, 1998, עמ' 30-31.

⁴ לאקאן ז'. הסמינר, ספר VIII, "ההעברה", פריז, Seuil, 2001, עמ' 284.

⁵ כנ"ל עמ' 268-265.